

Kuleli Karargâhı'nda Eğitim ve Öğretim (1845-1922)

Mehmet Yavuz Erler

İstanbul, Libra Kitap, 2023, 309 sayfa, ISBN: 978-625-8472-72-1.

Necmettin GÜL*

Osmanlı Devleti, III. Selim döneminden itibaren Avrupa tarzı modernleşme sürecine girmiş ve bu çerçevede askerî reformlar öncelikli bir alan olarak belirlenmiştir. Ordunun devletin temel unsuru olarak görülmesi, bu modernleşme çabalarının merkezine eğitim reformlarını yerleştirmiştir. Ordunun yeniden yapılandırılması sırasında yalnızca verilen eğitimlerin içeriği değil, eğitimlerin sağlandığı mekânların yapısal ve işlevsel özellikleri de önem kazanmıştır. İstanbul'un merkezî konumunda yer alan Kuleli Askerî Lisesi, bu bağlamda Osmanlı'nın modernleşme süreçlerini anlamak açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir. Eğitim ve idare için inşa edilen Kuleli yerleşkesi, hem askerî modernleşmenin hem de devletin toplumsal dönüşüm arayışlarının bir yansımasıdır.

Mehmet Yavuz Erler'in *Kuleli Karargâhı'nda Eğitim ve Öğretim (1845-1922)* adlı eseri, bu tarihsel bağlamı ele alan ve Kuleli Askerî Lisesinin askerî eğitimdeki yerini detaylı şekilde inceleyen bir çalışmadır. Eser, yazarın 1999-2000 yıllarında Kuleli Askerî Lisesinde yedek subay olarak görev yaptığı sırada elde ettiği gözlem ve deneyimlere dayanmaktadır. Bu süreçte okulun tarihine ve işleyişine dair kapsamlı bir bilgi birikimi oluşturan Erler, Kuleli Askerî Lisesi arşivindeki görevinden elde ettiği verilerle eserin temelini şekillendirmiştir. Ayrıca, 2007 yılında yayımlanan ve katkısının da olduğu *Dünden Bugüne Kuleli Askerî Lisesi* adlı eserdeki bilgileri kullanarak çalışmasını zenginleştirmiştir.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Samsun Üniversitesi Tarih Anabilim Dalı, Samsun, 23necmettingul@gmail.com

Yazar, eserini üç temel başlık altında ele almış ve her bölümde birçok alt başlık kullanmıştır. “Kuleli’deki Mimari Kompleksin Gelişimi (1845-1920)” başlığını taşıyan ilk bölüm (s. 25-73), beş kısımda incelenmiştir. Kuleli İdadisinin bulunduğu arazinin tarihsel süreçlerdeki değişimi ve dönüşümü, bu dönüşümün yanı sıra tarihsel olaylar çerçevesinde arazinin farklı dönemlerdeki özellikleri “Kuleli İdadisi’nin Yer Aldığı Mekân ve İlk Binalar” başlığında ele alınmıştır. “Kuleli’de Osmanlı Ordusuna Ait Binalar” başlıklı ikinci kısımda Yavuz Erler, Kuleli bölgesindeki yapıları askerî bakış açısıyla inceleyerek, bu yapılaşmanın gelişimini ele almıştır. “Kırım Savaşı ve Kuleli’de Yeniden Yapılanma” başlığı altındaki üçüncü kısımda ise, Kırım Harbi sonrası Kuleli’deki değişim ve dönüşüm ele alınmış, Osmanlı Maliyesinin yerleşkedeki harcamaları ve bunlarla ilgili ayrıntılar verilmiştir. Ayrıca, İstanbul’daki şiddetli yağmur ve fırtınaların neden olduğu hasarın yeni inşa süreçlerine yol açtığına dair bilgiler aktarılmıştır. Bu dönemde inşa edilen Zabitan (Subay) Koğuşu, Neferat (Askerler) Koğuşu, Divanhane (Oturma Salonu), Kışlanın Deniz Kapısı, Abdesthane, Mutfak ve Çamaşırhane, Kışla Binası Duvarları, Hangar Dairesi, Kule ve Duvar, Kışla Çeşmesi, Kuleli Hamamı gibi askerî personelin yaşam alanları ve idari işlerin yürütüldüğü alanlardaki tadilatlar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Birinci bölümün diğer iki başlığında ise II. Abdülhamit ile İttihat ve Terakki dönemlerindeki inşa faaliyetleri ele alınmış, bu dönemlerdeki siyasi olayların binanın sahip olduğu ideolojik temele etkileri değerlendirilmiş ve bölüm tamamlanmıştır.

“Kuleli İdadisi’nde İdari Yapı (1845-1920)” başlığı altındaki ikinci bölümde (s. 73-169) Erler, tarihsel açıdan kategorize ederek Kuleli İdadisindeki idari yapıyı incelemiştir. “Kuruluştan Kırım Savaşı Sürecine Kadar Kuleli İdadisi’nde İdari Kadro (1845-1856)” başlığında, Kuleli İdadisinin kuruluşundan Kırım Savaşı’na kadar geçen dönemdeki eğitim kadrosu, sağlık personeli, güvenlik birimleri, çevre güvenliği, hizmet birimleri ve teknik kadrodaki personel hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca, Kuleli’yi var eden öğrencilerden, eğitim dışında okulun düzenine katkı sağlanan görevlerde kimlerin yer aldığı da belirtilmiştir. Yazar, bu başlıklar altında, personelin görev tanımı, rütbesi, dil bilgisi ve maaş durumu gibi ayrıntılı bilgilere de yer vermiştir. “II. Abdülhamit Dönemi’nde Kuleli İdadisi’ndeki İdari Yapı (1876-1908)” başlığında, belirtilen tarih aralığındaki idari kadro, ders nazırları, yarbaylar (kaymakam), binbaşılar, özel kalem, süvari birliği, istihkâm ve nizamiye taburu, personel dairesi, topçu birliği, yüzbaşılar, öğretmenler, kütüphane ve sağlık personeli gibi çeşitli alanlarda görev almış personelin rolünü detaylı bir şekilde ele almıştır. “İttihat ve Terakki Döneminde Kuleli İdadisi’nde İdari Yapı (1908-1920)” başlığı altında ise okul komutanları ve yardımcıları, birinci ve ikinci tabur, bölük, takım ve kısım komutanları hakkında bilgi verilmiştir. Yavuz Erler, bölümün en geniş kısmını, verilen dersler çerçevesinde bu dersleri veren öğretim üyelerinin özelliklerine odaklanarak oluşturmuştur. Dönemi itibarıyla Kuleli’de, matematik ve fen bilimlerinde cebir, üçgenler (cebr ve müsellesat), makine, topoğrafya, coğrafya, kozmografya, matematik ve geometri (riyaziye ve hendese) gibi dersler okutulmuştur. Dil ve edebiyat alanında ise Osmanlıca (İsan-ı Osmanî), Fransızca, İngilizce ve Rusça gibi dillerin öğretimi ön plandadır. Ayrıca beden eğitimi ve sağlık dersleri arasında jimnastik ve sağlık eğitimi (hıfz-ı sıhha) dersleri yer almaktadır. Dinî ve İslami bilimler kapsamında ise Arapça ve dinî

bilimler (Arabî ulûm-u diniyye) dersleri öğretilmiştir. Yazar, bu dersleri veren öğretim üyelerinin özelliklerini de ele almış ve bölümün sonunda, ilgili dönemde görevli olan kıta eğitimcileri, imamlar, hamamcılar, bahçıvanlar, aşçılar, makine memurları ve hademelerin görevleriyle özelliklerine dair bilgiler sunmuştur.

Kitabın son bölümünde (s. 169-265) yazar, Kuleli İdadisinin idari yapısını ve eğitim alanındaki hedeflerini analiz etmiştir. “Kuleli’de Askeri Öğrenciler (1845-1922)” başlığı altında, söz konusu dönemdeki öğrencilerin eğitim sürecindeki yerleri ve önemli olaylarla bağlantılı olarak üstlendikleri roller ele alınmıştır. Yazar, öğrencilerin kuruma aidiyet duygularını pekiştirmek amacıyla gerçekleştirilen sosyal faaliyetleri ve bu faaliyetlerin işleyişini detaylandırmıştır. Ayrıca eğitim-öğretim süreci ve kılık-kıyafet yönetmeliği gibi düzenlemelerle ilgili bilgiler de sunmuştur. Erler, bölümün ana amacına odaklanarak, 1918-1921 yılları arasında iptidai sınıflarda okutulan dersleri, öğrencilerin kaçınması gereken yasaklı davranışları ve bu davranışlar sonucunda uygulanan cezaları dönemin sosyopolitik ve sosyokültürel atmosferi ışığında değerlendirmiştir. Ayrıca, her sınıfta okutulan derslerin yanı sıra bu derslerin nasıl değerlendirildiği ve uygulamalarına dair bilgiler de verilmiştir. Bu analiz yaklaşımı, aynı dönemdeki diğer eğitim kurumlarında, özellikle rüştiye, idadi ve idadi-i müteşekkil okullarında da benzer şekilde sonraki başlıklar altında ele alınmıştır.

Yazar, eserini kaleme alırken pek çok ikincil kaynağa başvurmakla kalmamış, aynı zamanda kitabın temelini oluşturan birincil kaynakları kapsamlı bir şekilde ele almıştır. Kuleli Lisesinin personel dosyaları ve künye defterleri gibi birincil kaynaklar, çalışmanın bilimsel dayanaklarını güçlendirmiştir. Ayrıca, tablo/şema kullanımı ve bazı görevlilerin fotoğraflarının paylaşılması, konunun daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmuştur. Yazarın sade ve anlaşılır bir dil kullanması, metnin erişilebilirliğini artırmış, bölümlerin bağımsız olarak okunabilmesini sağlamıştır. Bu eser, Osmanlı İmparatorluğu’nun değişen akademik yapısını, çeşitli siyasi olaylarla etkileşimini ve Kuleli Askerî Lisesinin modern okul projeleri bağlamındaki dönüşümünü detaylı bir şekilde inceleyerek, alanda araştırma yapanlar için önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.